

2022 | Απρίλιος | Φάση 3 | Διαγωνίσματα Επανάληψης

ΑΡΧΑΙΑ

Γ' Γενικού Λυκείου
Ανθρωπιστικών Σπουδών

Μ. Τετάρτη 20 Απριλίου 2022 | Διάρκεια Εξέτασης: 3 ώρες

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

ΔΙΔΑΓΜΕΝΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

ΘΕΜΑ Α

- A1.
1. Σωστό
 2. Λάθος
 3. Λάθος
 4. Σωστό
 5. Σωστό

- A2.
1. *Ἡμέτερον δὴ ἔργον τῶν οἰκιστῶν.*
 2. *Ἐπειτ', ἔφη, ἀδικήσομεν αὐτούς, καὶ ποιήσομεν χεῖρον ζῆν, δυνατὸν αὐτοῖς ὄν ἄμεινον;*
 3. *νόμῳ οὐ τοῦτο μέλει, ὅπως ἐν τι γένος ἐν πόλει διαφερόντος εὖ πράξει, ἀλλ' ἐν ὅλῃ τῇ πόλει τοῦτο μηχανᾶται ἐγγενέσθαι.*
 4. *ποιῶν μεταδιδόναι ἀλλήλοις τῆς ὠφελίας ἦν ἂν ἕκαστοι τὸ κοινὸν δυνατοὶ ὧσιν ὠφελεῖν.*
 5. *αὐτὸς ἐμποιῶν τοιούτους ἄνδρας ἐν τῇ πόλει, οὐχ ἵνα ἀφιῆ τρέπεσθαι ὅπῃ ἕκαστος βούλεται, ἀλλ' ἵνα καταχρῆται αὐτὸς αὐτοῖς ἐπὶ τὸν σύνδεσμον τῆς πόλεως.*

ΘΕΜΑ Β

B1. α. Στην θέαση του Αγαθού, σύμφωνα με τον Σωκράτη, δεν μπορούν να φτάσουν όλοι οι άνθρωποι, παρά μόνο οι άνθρωποι που διαθέτουν πνευματικά και ψυχικά χαρακτηριστικά (*αί βέλτισται φύσεις*). Οι αρετές των χαρισματικών αυτών ανθρώπων (*αί βέλτισται φύσεις*) όπως η ψυχική αντοχή, ο αδαμάντινος χαρακτήρας, η δικαιοσύνη και η σωφροσύνη στηρίζονται στον ορθό λόγο. Σύμφωνα με την πλατωνική αντίληψη, για να επιτευχθεί η τελείωση αυτών των αρετών χρειάζεται η κατάλληλη παιδεία, αφού η παιδεία και η φύση είναι συμπληρωματικές δυνάμεις.

Όμως, ο Πλάτωνας δεν δίνει σαφή ερμηνεία για το Αγαθό, που είναι από τους βασικότερους στο φιλοσοφικό του σύστημα παρά αρκείται μέσα από τους όρους «μέγιστον μάθημα», «ἀναβῆναι», «ἰδῶσι» να του προσδώσει χαρακτηρισμούς δια του στόματος του Σωκράτη ως εξής:

α. το Αγαθό είναι η **μεγαλύτερη αξία** («μέγιστον μάθημα»), αφού αυτό πρέπει να κατακτήσει ο άνθρωπος και, κυρίως, όποιος πρόκειται να αναλάβει τη διοίκηση της πολιτείας,

β. το Αγαθό **μπορεί να προσεγγίσει** και να το θεαθεί ο άνθρωπος, όχι βέβαια με τις αισθήσεις, αλλά με την καθαρή **νόηση** («ἀφικέσθαι», «ἰδέϊν», «ἰδῶσι») και να το γνωρίσει επαρκώς με τη **παιδεία** («ἰκανῶς ἰδῶσι») ο εξαιρετικά προικισμένος άνθρωπος (*βέλτιστη φύσις*).

γ. η κατάκτησή του Αγαθού είναι ιδιαιτέρως **δύσκολη και απαιτεί κόπο, επίπονη προσπάθεια και προσωπικό αγώνα** («ἀναβῆναι», «ἀνάβασιν», «ἀναβάντες»). Πρόκειται για μια ανοδική πορεία που οδηγεί στην ολοένα υψηλότερη γνώση και σε ανώτερο ηθικό επίπεδο. «Πολύ συχνά στον Πλάτωνα λέξεις που σημαίνουν το *άνω* και την *ανάβαση* χρησιμοποιούνται μεταφορικώς για την παιδεία και τα αγαθά που προσφέρει.» (Φιλοσοφικός λόγος, σελ 109).

Μόνο τότε και αφού οι «βέλτιστες φύσεις» θα έχουν καλλιεργήσει στον υπέρτατο βαθμό τις αρετές της σωφροσύνης, της σοφίας, της ανδρείας και της δικαιοσύνης, μπορούν να οδηγήσουν την πολιτεία στην ευδαιμονία.

B1. β. Σύμφωνα με τα λεγόμενα του Σωκράτη, οι απελευθερωμένοι δεσμώτες που μετά την ανάβασή τους από το σπήλαιο στον έξω κόσμο αντίκρισαν το Αγαθό, έχουν την ηθική υποχρέωση να ξανακατέβουν στο σπήλαιο, για να αφυπνίσουν τους δεσμώτες και να τους διδάξουν την αλήθεια.

Ο Γλαύκωνας αναρωτιέται με έντονη έκπληξη και εκφράζει τη διαμαρτυρία του για το αν είναι δίκαιο για τους φιλοσόφους (*ἀδίκησομεν αὐτούς*) να εξαναγκαστούν να ασκήσουν την εξουσία στην πόλη, ενώ δεν το επιθυμούν επιστρέφοντας σε μια χειρότερη ζωή (*χειρόν ζῆν*). Κατά τη γνώμη του, αυτό **δεν είναι δίκαιο**, δεν πληρείται η προϋπόθεση που τέθηκε στο επιχείρημα του Σωκράτη ότι μέλημα του νόμου είναι η ευτυχία όλων, αφού μία κοινωνική ομάδα, έστω και μικρή, οι φιλόσοφοι, δεν θα είναι ευτυχισμένοι, γιατί, αν απαρνηθούν τις φιλοσοφικές τους αναζητήσεις και τη γαλήνια ζωή τους για να ασχοληθούν με τα κοινά, θα γίνουν δυστυχισμένοι. Θεωρεί, ίσως, ότι η συναναστροφή τους με απαίδευτους και αμαθείς θα τους θέσει στον κίνδυνο να χάσουν την ευτυχία που κατέκτησαν από τη θέαση του Αγαθού (*δυνατὸν αὐτοῖς ὄν ἄμεινον;*).

Με μια πρώτη ματιά, ο προβληματισμός του Γλαύκωνα φαίνεται λογικός, όμως **βλέπει το δίκαιο από τη σκοπιά του ατομικού συμφέροντος** και θεωρεί ότι είναι άδικο να παραγνωρίζεται η επιθυμία του ατόμου για χάρη του κοινωνικού συμφέροντος. Άλλωστε, κατά τον Γλαύκωνα, (*ὅπως αναφέρεται και στην εισαγωγή του Φιλοσοφικού λόγου*) «η δικαιοσύνη είναι μια υποκριτική κοινωνική σύμβαση που επιβάλλεται από τους πολλούς για την αυτοπροστασία τους». Είναι βέβαιο ότι ο Γλαύκωνας εκφράζοντας μια ατομοκεντρική αντίληψη αδυνατεί να δει τη γνώση ως προϋπόθεση υπέρβασης της ατομικής συνείδησης προς την κατεύθυνση της κοινωνικής συνείδησης και της αναγνώρισης της σχετικής προτεραιότητας που έχει το καλό της πολιτικά οργανωμένης κοινωνίας σε σχέση με το άτομο.

B2. Ο Σωκράτης αντικρούει την άποψη του Γλαύκωνα υπενθυμίζοντας του, γιατί προφανώς το ξέχασε (*έπελάθου*), ότι η ζωή των φυλάκων θα είναι πειθαρχημένη και λιτή, χωρίς περιουσία, οικογένεια και χρήματα. Τελικός και κορυφαίος σκοπός του Νόμου, τον οποίο προσωποποιεί, **είναι η ευδαιμονία όλης της πόλης** και όχι μόνο μιας κοινωνικής ομάδας. Βλέπει, λοιπόν, το δίκαιο από τη σκοπιά του συλλογικού συμφέροντος και εκφράζει κοινωνιοκεντρικές αντιλήψεις για την πολιτική οργάνωση της πόλης - κράτους. Συλλαμβάνει ο

Σωκράτης την ουσία της ένστασης του Γλαύκωνα και απαντά **προβάλλοντας** του ότι ο σκοπός του νόμου δεν είναι η ευημερία μιας μόνο κοινωνικής ομάδας (*ἐν τι γένος*), αλλά η ευημερία όλου του κοινωνικού συνόλου (*ἐν ὅλη τῇ πόλει*).

Ο Σωκράτης προσωποποιεί τον νόμο (*νόμῳ οὐ τοῦτο μέλει...*) και του αποδίδει τρεις βασικές λειτουργίες του **με τις οποίες επιδιώκεται η ευδαιμονία της πόλης** μένοντας ανεπηρέαστος από προσωπικές συμπάθειες και αντιπάθειες. Η θέση του εκφράζεται με τη χρήση των μετοχών **«συναρμόττων, ποιῶν και ἔμποιῶν»**, για να καταδείξει τρεις αδιαπραγμάτευτες λειτουργίες – προϋποθέσεις για την ύπαρξη και την ευδαιμονία της πόλης.

Ειδικότερα, ο νόμος επιδικῶκει την κοινωνική συναρμογή των πολιτών **«συναρμόττων τοὺς πολίτας πειθοῖ τε καὶ ἀνάγκη»**. Ο Πλάτωνας συχνά κάνει λόγο για την αναγκαιότητα της αρμονίας τόσο στα μέρη της ψυχής, με την υποταγή του κατώτερου μέρους στο ανώτερο (το «ἐπιθυμητικὸν» πρέπει να υποτάσσεται στο «θυμοειδές» και το τελευταίο στο «λογιστικόν»), όσο και στις σχέσεις των πολιτών μεταξύ τους. Μόνο αν επιτευχθεί αυτή η αρμονία, θα οδηγηθούν οι πολίτες στη δικαιοσύνη, στην ομαλή συμβίωση μέσα στην πόλη και κατ' ἐπέκταση στην ευδαιμονία. Αν, ὅμως ο πολίτης, είτε από φιλαυτία, είτε από ματαιοδοξία είτε από αδυναμία κρίσης, δεν είναι σε θέση να οριοθετήσει τον τομέα της δραστηριότητάς του, τότε τουλάχιστον θα πρέπει να συμμορφώνεται προς τις υποδείξεις του εμπειρότερου, του σοφότερου, του σωφρονέστερου.

Ἐτσι, ο νόμος, προκειμένου να πείσει τους πολίτες να υπακούουν σ' αυτόν, ὥστε να επέλθει η κοινωνική αρμονία, χρησιμοποιεί την **πειθῶ (πειθῶ)** και τη **βία (ἀνάγκη)**. Ο νόμος εναρμονίζει τους πολίτες χρησιμοποιώντας την πειθῶ (**πειθῶ**), την εσωτερίκευση δηλαδή των επιταγών του, και τον εξαναγκασμό, δηλαδή τη δύναμη των κυρώσεων που διαθέτει. Με την **πειθῶ**, με τη χρήση, δηλαδή, λογικῶν επιχειρημάτων, την προβολή υγιῶν προτύπων και με την παιδεία οφείλουν οι πολίτες να συνειδητοποιήσουν τον κοινωνικό τους ρόλο, να παραμερίσουν το προσωπικό τους συμφέρον και να προσφέρουν αλληλοβοηθούμενοι ὅ,τι είναι δυνατόν στην πολιτεία.

Αν, ὅμως, υπάρχουν πολίτες και μέλη της κοινωνίας, οι οποίοι δεν πείθονται με τον λόγο, είναι απαραίτητο να επιβληθεί **η βία (ἀνάγκη)**. Πρόκειται για τον καταναγκασμό που ορίζεται από τον νόμο και δεν επιβάλλεται τυραννικά, αυταρχικά. Η μέθοδος αυτή απευθύνεται, κυρίως στην τάξη των δημιουργῶν που θα ασχολούνται υποχρεωτικά με τα ἔργα που τους ἔχουν ανατεθεί,

αντίθετα οι πεπαιδευμένοι τηρούν τους νόμους, τους έχουν εσωτερικεύσει, γιατί στην ψυχή τους κυριαρχεί το λογιστικόν μέρος της ψυχής.

Με το δεύτερο μετοχικό σύνολο ο Σωκράτης αποδίδει στον Νόμο οικονομική λειτουργία «**ποιῶν μεταδιδόναι ... ὠφελεῖν**». Ο Νόμος κατοχυρώνει μια από τις βασικές ιδρυτικές αρχές της πόλης, τον καταμερισμό της εργασίας, με τον οποίο κατακτάται η αυτάρκεια. Οι εργασίες κατανέμονται σε κάθε πολίτη με βάση τις ικανότητές του, ώστε ο καθένας να στρέφει την προσοχή του, όχι μόνο στην ικανοποίηση των δικών του αναγκών, αλλά και στις ανάγκες των συμπολιτών του, **με στόχο το κοινό όφελος και την ευδαιμονία**. Έτσι, ο νόμος καλλιεργεί στους πολίτες σχέσεις συνεργασίας, αλληλοβοήθειας, αλληλοπροσφοράς και αλληλεγγύης.

Τέλος, με το τρίτο μετοχικό σύνολο, δηλώνεται η παιδευτική και πολιτική λειτουργία του Νόμου διαπλάθοντας ανθρώπους ισάξιους να διατηρούν τη συνοχή της πόλης, «**καὶ αὐτὸς ἐμποίων ... ἐπὶ τὸν σύνδεσμον τῆς πόλεως**». Για να επιτευχθεί αυτό, χρειάζεται ο Νόμος από τη μια να περιορίσει την ατομική επιθυμία, ώστε να τιθασευτεί η βούληση από την λογική και από την άλλη να κατευθύνει την πολιτική κοινωνικοποίηση των ανθρώπων.

Συνεπώς, ο Νόμος υπηρετεί **τον τελικό σκοπό της ευδαιμονίας του συνόλου και επιχειρώντας να υπαγάγει την ατομική επιθυμία στην αναγκαιότητα της κοινωνικής συναρμογής και της πολιτικής ευταξίας**. Προς αυτή την κατεύθυνση ο Νόμος καλλιεργεί την κοινωνικότητα και, ακόμη περισσότερο, αναδεικνύει τους αγαθούς πολίτες σε πολιτικούς ηγέτες που επιφορτίζονται με τη διατήρηση της συνοχής της πόλης. Τέλος, ο Νόμος θέτει όρια και περιορισμούς στη συμπεριφορά, τόσο των απλών πολιτών, όσο και των φιλοσόφων-βασιλέων, ώστε να μην παρεκτρέπονται και διαταράσσουν τη συνοχή της πόλης.

- B3.
1. Λάθος
 2. Σωστό
 3. Σωστό
 4. Λάθος
 5. Λάθος

- B4. 1. ε
2. δ
3. στ
4. α

B5. Στο δοθέν αυτό απόσπασμα, ο Καντ αναφέρεται στην ηθική αξία των πράξεών μας. Διατυπώνει τη θέση πως η ηθική αξία μιας πράξης δεν κρίνεται με βάση το προσδοκώμενο αποτέλεσμα (**Η ηθική αξία ... από αυτήν**), αλλά από το αν αποτελεί εφαρμογή ενός καθολικού ηθικού νόμου. Ο ηθικός νόμος αυτός πρέπει να μπορεί να ισχύει σε κάθε περίπτωση και να μη συνδέεται με συγκεκριμένους στόχους του ενός ή του άλλου ατόμου. Για παράδειγμα, αφού δε θέλουμε οι άλλοι να μας λένε ψέματα, αλλά να είναι σε κάθε περίπτωση ειλικρινείς προς εμάς και να μας λένε την αλήθεια, άρα και εμείς από την πλευρά μας πρέπει σε κάθε περίπτωση να λέμε την αλήθεια. Μάλιστα, αν σε κάποια περίπτωση πούμε ψέματα για να προστατεύσουμε κάποιον από κάτι ή κάποιον που θα μπορούσε να τον βλάψει, τότε η πράξη μας αυτή δε θα είναι ορθή και σύμφωνη με την ηθική, αφού, όπως είδαμε, η ηθική αξία των πράξεών μας δεν κρίνεται με βάση το προσδοκώμενο αποτέλεσμα (**Πράγματι ... αγαθό**). Αυτό που, κατά τον Καντ, είναι σημαντικότερο, δεν είναι τόσο το ποια θα ήταν πράγματι η συνέπεια μιας ηθικά μη ορθής πράξης, αλλά κυρίως το ότι ένας ορθολογικός άνθρωπος δεν είναι δυνατόν να θέλει να ζει σε μια κοινωνία στην οποία δεν επικρατεί η ειλικρίνεια και η φιλαλήθεια (**Για τούτο ... της θέλησης**).

Άρα, αυτό που πρέπει βασικά να μας ενδιαφέρει είναι να έχουν οι ηθικές κρίσεις μας καθολικό χαρακτήρα, να ισχύουν δηλαδή, όχι μόνο για μία συγκεκριμένη περίπτωση, αλλά και για κάθε παρόμοια περίπτωση κατά την οποία ενεργεί ένα άτομο. Ο ηθικός νόμος του Καντ είναι προσωπικός, η βούληση του ατόμου είναι αυτόνομη και η αυτονομία της ταυτίζεται με την ελευθερία. Έτσι, ο ηθικός νόμος εξασφαλίζει όχι μόνο την ικανότητά μας να συμβιώνουμε αρμονικά ως λογικά όντα, αλλά και την ελευθερία μας. Και η ελευθερία δε συνεπάγεται την ασυδοσία στις επιλογές μας, αλλά την αυτοδέσμευση που επιβάλλει η ορθολογική και αυτόνομη βούλησή μας και η οποία αναγνωρίζει σε όλα τα πρόσωπα τα ίδια δικαιώματα μ' εμάς (**ο καθοριστικός ρόλος της θέλησης**).

Αντίθετα, ο νόμος, όπως παρουσιάζεται από τον Πλάτωνα στο συγκεκριμένο χωρίο της Πολιτείας, επιβάλλεται από τα έξω, είναι θεσπισμένος από τους

ιδρυτές της πόλης σε όλους τους πολίτες και επιβάλλεται, όχι μόνο με την πειθώ, αλλά ακόμη και με τη χρήση βίας (*συναρμόττων τούς πολίτας πειθοί τε και ανάγκη*). Επίσης, δεν αποτελεί αυτοσκοπό, όπως στον Καντ, αλλά αποβλέπει σε ένα συγκεκριμένο αποτέλεσμα, στην εξασφάλιση της ενότητας της πόλης και της ευτυχίας της πολιτείας στο σύνολό της (*άλλ' ένα καταχρήται αὐτὸς αὐτοῖς ἐπὶ τὸν σύνδεσμον τῆς πόλεως*).

ΑΔΙΔΑΚΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

ΘΕΜΑ Γ

- Γ1.** Και τις περισσότερες φορές, βέβαια, αγόρευε, ενώ αυτοί που ήθελαν είχαν τη δυνατότητα να τον ακούν. Κανείς ποτέ δεν είδε τον Σωκράτη να κάνει ούτε τον άκουσε να λέει τίποτε ανίερο ή ανόσιο. Ούτε συνήθιζε, επίσης, να συζητάει για τη φύση του σύμπαντος, όπως ακριβώς οι περισσότεροι απ' τους άλλους, εξετάζοντας πώς δημιουργήθηκε ο καλούμενος από τους σοφιστές κόσμος και με ποιους φυσικούς νόμους λειτουργεί το καθένα από τα ουράνια φαινόμενα, παρά αποδείκνυε ότι και εκείνοι που επιδίδονταν στην έρευνα αυτών είναι τελείως παράλογοι.
- Γ2.** Σύμφωνα με το αδίδακτο κείμενο, η ζωή του Σωκράτη, κατά τον Ξενοφώντα, ήταν διαυγής, ανεπίληπτη και κρυστάλλινη, αφού κανείς δεν είδε ούτε άκουσε ποτέ για κάποια ασέβεια ή ανηθικότητά του (*Οὐδείς ... λέγοντος ἤκουσεν*). Εξάλλου, το δικό του ερευνητικό πεδίο ήταν ο άνθρωπος και τα ανθρώπινα προβλήματα. Πράγματι, στις διαλέξεις του δεν πραγματευόταν, όπως οι σοφιστές, τη δημιουργία του σύμπαντος και τους φυσικούς νόμους με τους οποίους λειτουργούν τα ουράνια σώματα (*τῶν πάντων φύσεως ... ὑπὸ τῶν σοφιστῶν κόσμος*). Θεωρούσε μάλιστα παραλογισμό (*τὰ τοι αὐτὰ μωραίνοντας*) να ερευνά κανείς τέτοια θέματα που ξεπερνούσαν τις διανοητικές δυνάμεις του ανθρώπου. Έτσι, αναρωτιόταν αν οι σοφιστές άφηναν κατά μέρος τα ανθρώπινα προβλήματα (*ἤδη τάνθρώπινα εἰδέναι ἔρχονται*) με την ιδέα ότι είχαν σαφή γι' αυτά γνώση και καταπιάνονταν με τη μελέτη των θεϊκών πραγμάτων με την πεποίθηση ότι κάνουν το σωστό (*ἡγοῦνται τὰ προσήκοντα πράττειν*). Εξέφραζε, τέλος, την απορία του που δεν αντιλαμβάνονταν ότι τα θεϊκά πράγματα παραμένουν απρόσιτα στην

2022 | Απρίλιος | Φάση 3 | Διαγωνίσματα Επανάληψης

ανθρώπινη γνώση (**ὅτι ταῦτα οὐ δυνατόν ἐστιν ἀνθρώποις εὐρεῖν**). Για όλα αυτά τους κατέκρινε, όπως και για το γεγονός ότι υπερηφανεύονταν για τις θεωρίες τους, αν και διατύπωναν αντικρουόμενες απόψεις και συμπεριφέρονταν σαν παράφρονες μεταξύ τους (**τοῖς μαινομένοις ὁμοίως διακεῖσθαι πρὸς ἀλλήλους.**)

- Γ3. α. **ἀσεβές:** Συγκριτικός: ἀσεβέστερον **Υπερθετικός:** ἀσεβέστατον.
ἀνόσιον: Συγκριτικός: ἀνοσιώτερον **Υπερθετικός:** ἀνοσιώτατον.
- Γ3. β. **ὁ καλούμενος:** καλοῦ.
ἔχει: ἔχε.
γίνεται: γίνου.
- Γ4. α. **συνέσεσθαι:** τελικό απαρέμφατο, αντικείμενο του ρήματος μέλλοι με υποκείμενο του απαρεμφάτου το ἐκεῖνος, ταυτοπροσωπία.
ἀνθρώποις: δοτική προσωπική του ενεργούντος προσώπου που εξαρτάται από το ρηματικό επίθετο οὐ δυνατόν ἐστιν.
φρονοῦντας: επιθετική μετοχή (= τούτους οἱ φρονοῦσι), υποκείμενο στα απαρέμφατα *δοξάζειν* και *διακεῖσθαι*.
ὁμοίως: επιρρηματικός προσδιορισμός του τρόπου στο απαρέμφατο *διακεῖσθαι*.
- Γ4. β. **«ὅπως ὁ καλούμενος ὑπὸ τῶν σοφιστῶν κόσμος ἔχει»:** δευτερεύουσα ονοματική πλάγια ερωτηματική πρόταση, μερικής άγνοιας, κρίσεως σε θέση αντικειμένου στη μετοχή σκοπῶν. (εισάγεται με το αναφορικό επίρρημα **ὅπως**, εκφέρεται με Οριστική (**ἔχει**), γιατί δηλώνει πραγματικό γεγονός).
«ὅτι ταῦτα οὐ δυνατόν ἐστιν ἀνθρώποις εὐρεῖν»: δευτερεύουσα ονοματική ειδική πρόταση, κρίσεως σε θέση υποκειμένου στην απρόσωπη έκφραση μὴ φανερόν ἐστι. (εισάγεται με τον ειδικό σύνδεσμο **ὅτι**, εκφέρεται με Οριστική (**οὐ δυνατόν ἐστιν**), γιατί δηλώνει αντικειμενική γνώμη).